

NOVĚ O PROBLÉMECH POETIKY ALEXEJE REMIZOVA

Katalin Szóke: *Sud'ba bez sud'by. Problemy poetiki Alekseja Remizova.* Investigationes Russicae. Tomus I. Nakl. EFO, Budapest 2006.

Maďarská badatelka Katalin Szóke je české, zvláště pak brněnské vědecké obci dostatečně známá ze své účasti na mezinárodních konferencích konaných v Brně i ze sborníku *Litteraria Humanitas*, kde byly tyto materiály publikovány. Její remizovovskou monografií zahajuje Filologická fakulta Budapeštské univerzity novou edicí, vzešlou z podnětu doktorandského semináře *Ruská literatura a kultura mezi Východem a Západem*, do níž hodlá zařazovat monografie a sborníky vědeckých prací vyučujících i doktorandů. Za jakýsi úvod do této aktivity pokládá práce, které budapeštitští rusisté vydali v průběhu posledních let a o nichž jsme částečně referovali v *Slavica Litteraria* v r. 2006.

Katalin Szóke si svou práci rozdělila do osmi kapitol, v nichž postupně analyzuje Remizovo dílo od rané povídky *Hodiny (Časy)* přes vynikající novelu či malý román *Křížové sestry* až po prózu věnované čelným reprezentantům ruské klasiky *Oheň věcí (Ogoň veščej)*, jež autorka vzhledem k jejich poetice nepokládá za eseje, ale za součást umělecké prózy.

Sympatickým rysem jejího interpretačního stylu je důsledně uplatňovaný srovnávací aspekt, založený na hluboké znalosti literární historie, estetiky i filozofie. Badatelka se přitom snaží odpovídat na takové základní otázky, jako je např. vztah kultury a subkultury v ruské moderně.

Východiskem její remizovské analýzy je v tomto případě monografie Nikolaje Berďajeva, *Smysl tvorčestva. Opyt opravdanija čeloveka* (Pariž 1985), jejíž premisy srovnává s pojetím Fjodora Dostojevského, Vjačeslava Ivanova a Andreje Bělého. Potěšilo mne, že K. Szóke přichází analýzou Remizova blízkého vztahu k subkultuře k témuž závěru, k němuž mne vedlo v monografii *Od moderny k avantgardě* (v tisku) Remizovo začlenění do vývojové linie ruské literatury. Obě totiž shodně konstatujeme, že Remizovo dílo tvoří jakýsi most mezi modernou a avantgardou.

Zajímavou problematikou Remizovy tvorby je její autobiografičnost, jíž si autorka všímá v kapitole *Problém identifikace autobiografického hrdiny neboli „smrt autora“*. Upozorňuje v ní na studii Andreje Siňavského, analyzujícího podobně jako zesnulý český badatel Miroslav Drozda problém Remizovy literární masky. Barthovo paradoxní spojení „smrt autora“, navazující na někdejší mnohem provokativnější Nietzscheho prohlášení o smrti Boha, Szóke zdůvodňuje praktickou nemožností uchopit v Remizovově próze autorský text. Badatelka upozorňuje i na herní charakter jeho autobiografických próz, tvořících specifické metatexty. O další srovnávací sondu směrem k Leskovovi tuto problematiku rozšiřuje Ivo Pospíšil v knize *Slavistika na křížovatce* (Brno 2003).

Zajímavá je kapitola věnovaná paralelním jevům v díle A. Remizova a L. Šestova, vedoucí autorku, jak je tomu i na jiných místech její knihy, k řešení vztahu dobra a zla, jež Remizova vždy vedlo k zájmu o bogomily a problémy dualismu. To hlavní, co oba autory spojovalo, byl pocit vykořeněnosti (bespočvennosti), jímž symbolisté předcházeli existencialismus. Novele *Křížové sestry*, jež se stala východiskem analýzy zmíněné kapitoly, věnuje autorka pozornost i v následující části, nazvané *K problematice čechovovského metatextu v Křížových sestrách A. M. Remizova*. Autorka opět cituje Šestova, který Čechova označoval za „pěvce beznaděje“. Remizova s Čechovem spojuje právě tento moment, stejně jako téma sesterství, symbolistického pozadí tvorby obou autorů, i řady čechovovských reminiscencí, s nimiž se lze u Remizova setkat dosti často.

Podobně jako slovenská badatelka Ol'ga Kovačičová, upozorňující v monografii *Kontexty ruskej literatúry. Aspekty tradície v ruskej literatúre 11. – 20. storočia* (Bratislava 1999) upozorňuje i Katalin Szóke na specifiku stylizací staroruských literárních pramenů v Remizovových prózách. Při analýze slovesné karikatury v Remizovově tvorbě, zařazené na závěr monografie, autorka upozorňuje na rozdíl mezi předrevoluční a emigrantskou fází Remizovy tvorby. V souvislosti s hledáním žánru Remizov užívá řady travestií středověkých žánrů, např. známé *Křížové cesty Matky Boží (Choždenije Bogorodicy po mukam, 12. stol.)*. Podobně jako O. Kovačičová analyzuje i K. Szóke karikaturní Remizovovu povídku *Nezkrotný buben (Neujemnyj buben)*, kterou označuje za travestii středověkých hagiografií. Ve svých emigrantských prózách Remizov specifickým způsobem provádí dekonstrukci mytologického symbolistického románu. Katalin Szóke upozorňuje, že

důležitou roli v Remizovově poetice hraje i zjevná korespondence mezi slovní karikaturou a grafickým viděním, což je u spisovatele, který byl i výrazným výtvarníkem celkem pochopitelné.

Zajímavá je rovněž příloha, obsahující i jednu z prací, přednesených v Brně na mezinárodní konferenci *Moderna – avantgarda- postmoderna*. Sympatickou monografií provázejí Remizovovy grafiky, názorně dokreslující pitoreskní složku jeho tvorby.

Danuše Kšicová

OBAVY A NADĚJE PETERA LIBY

Peter Liba: *Kultúra/literatúra*. Editor: Jozef Leikert. Kulturologická spoločnosť, Nitra 2005.

Výbor ze studií nitranského literárního vědce, teoretika kultury, čelného člena Nitranského týmu, po roce 1990 vysokého akademického funkcionáře, který se významně podílel na budování slovenského vysokého školství a jeho humanitní větve, vytváří jeden, vnitřně provázaný celek skládající se ze tří částí. Nejobecnější a podle mého názoru teoreticky nejzajímavější je první část, obsahující studie *Kultúra komunikácie v informačnej spoločnosti*, *Identita, tradícia: kultúra*, *Kultúra – priestor interdisciplinárneho myslenia*, *Tradícia – kultúra – sacrum aj*. Již tyto názvy signalizují velká problémová pole; Liba se od 90. let 20. století vydal poměrně složitou cestou: od bibliografie a bibliologických témat, jež souvisely s jeho zaměstnáním v Bibliografickém ústavu Maticy slovenské v Martině (viz autorův medailon) se v Kabinetu literárnej komunikácie v Nitře 70. let minulého století posouvá k recepční tematice a nakonec k analýze čtenáře a širších horizontů kultury. Ostatně jeho zakládající úloha při vzniku nitranské kulturologie je známa a je tu i vícekrát zmiňována (např. *Čítanie starých otcov*, 1970; *Kontexty populárnej literatúry*, 1981; *Literatúra a folklór*, 1991; *Čitateľ a literárny proces*, 1987; *Dostredivé priestory literatúry*, 1995; *Otvorené návraty*, 2001 aj.).

Libova strategie, jeho obavy a naděje jsou mi blízké: především definuje kulturu široce jako něco, co prolíná celým lidským životem i bytím národního společenství, definuje ji jako plochu mezilidské komunikace, obává se technokracie, mechaničnosti života, kterou vidí kolem sebe, nedoceňování humanitních věd, absenci dialogu a tolerance. Jeho zásadní obavu a silnou skepsi vyjadřuje již věta z úvodních *Pár slov s aluzí* slavné Mňačkovy knihy: „*Otvorená spoločnosť neprijala otvorený dialóg ako účinnú komunikáciu, ani medzi vedúcimi a vedenými. Naopak: moc, získaná aj demokratickým spôsobom, stále chutí.*“ (s. 11–12).

Kultura potřebuje podle Petera Liby stabilitu, tedy určitou jistotu (do toho autor přirozeně řadí i vzdělávací soustavu, tedy školství); hledání takových opěrných bodů pro kulturu je tak vlastně jednou z dominant Libova úsilí.

Druhý oddíl se více přibližuje slovenským problémům. Již v první studii *Kultúra a preklad* se Liba dotýká oblíbeného okruhu slovenské literární vědy a kulturologie, totiž překladu a translatoologie; v dalších dějinnosti čili historicity v poezii Viliama Turčányho, problematiky vesnice a rolnictva, Ľudovíta Štúra, tzv. panrealismu, jež s tím volně souvisí, apod.

Třetí oddíl v tom vlastně pokračuje především na úrovni recepční (*Kniha – bibliografia – čitateľ*), ale také v podobě jakoby marginálních sond do jednotlivých kulturních jevů (M. Lacko, Jozef Ambuš, Ladislav Ťažký).

Libovy studie představují špičku současné slovenské literární vědy a kulturologie. Prizmatem tohoto faktu nechť jsou také brány další naše úvahy a připomínky.

Především Liba ne vždy plně využívá konfliktnosti svého materiálu k dalším reflexím. Například problém křesťanství a slovenskosti či národovectví jako určitých úchytých bodů kultury a lidské identity by mohl být vyložen i dialektičtěji, tedy ve vši rozpornosti, neboť oba tyto jevy mají různé podoby a svou diachronii a synchronii i různé hodnotové polohy. Směřování k venkovanství (Moravčíkovi *Sedláci* ve studii *Túžba: vysvetliť dedinu*) má na Slovensku opozici v koncepční urbánnosti části slovenské literatury a kritiky. Podobně postoje štúrovců k rakouské a maďarské revoluci mají ve své podstatě rozporné jádro, stejně jako pozdější Štúrův příklon ke krajnímu slo-